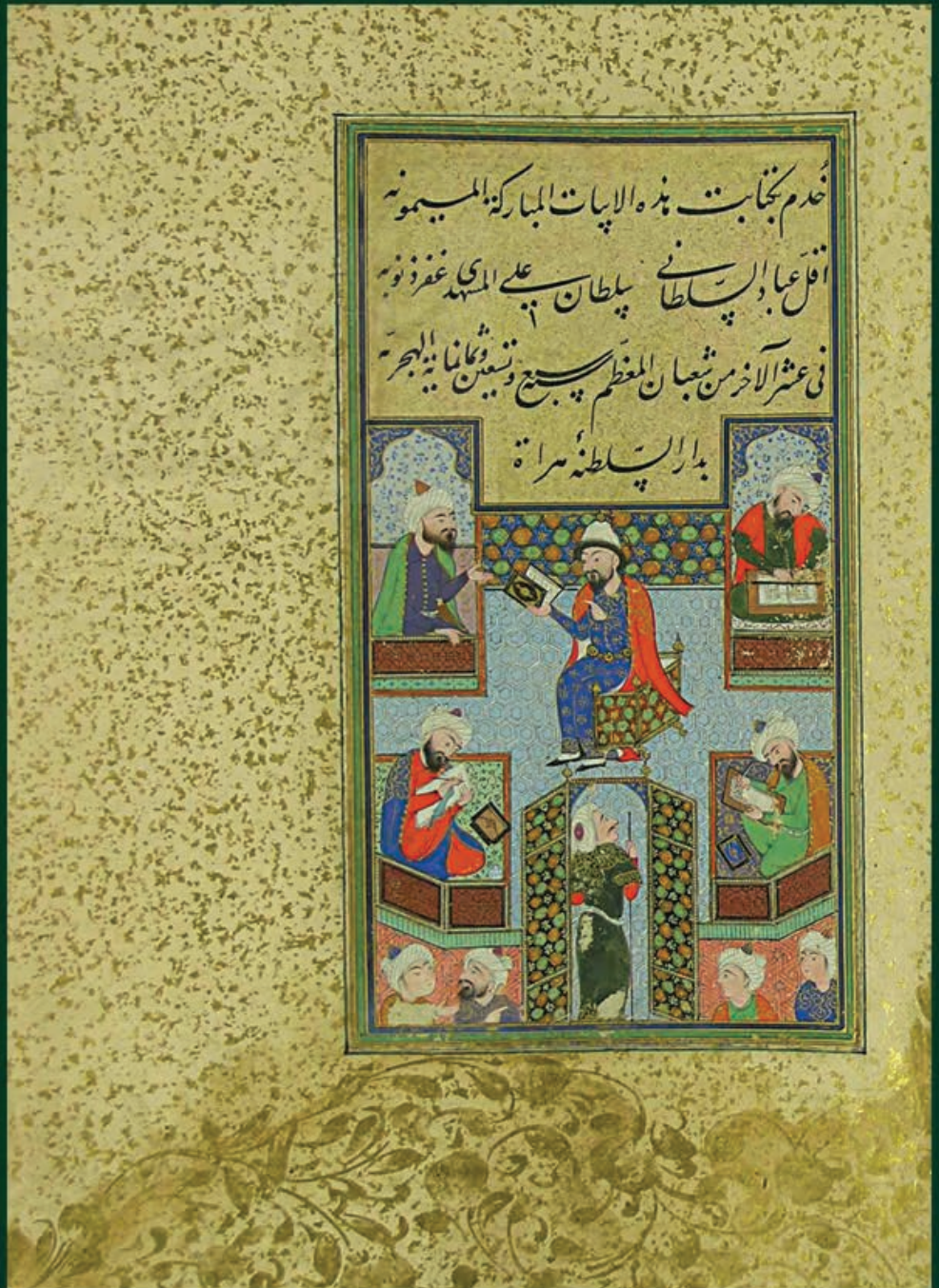

فصلنامه اطلاع‌رسانی در حوزه نقد و تصحیح متون، نسخه‌شناسی و ایران‌شناسی

دوره سوم، سال ششم، شماره یکم و دوم، بهار - تابستان ۱۴۰۰ [انتشار: زمستان ۱۴۰۱]

سرخس: سنگ زیرین آسیای تحقیق • یک تحول آوایی محدود در زبان فارسی / علی‌نور صادقی • فردوسی در بارگاه سلیمان؟ / ابوالفضل خطیبی، امیر ارغوان • اقیانوس مآلصدر از المباحث المشرفیة فخر رازی در اسفار / سیل بوندارادا ترجمه: سید ایزدی، بریم مهدی مزه • دو بیت نریافته از رودکی در یک کتاب عروض و بلاغت تازه یاب از پایان قرن هفتم هجری / سید محسن حکیم • کتابخانه سلطنتی محمدظاهر شاه و فهرست‌نویسی نسخ خطی آن / مصوبه نظری • برگ‌های آغازین شاهنامه حاجی قوام‌الدین حسن وزیر / امیر ارغوان • آرتور اوپهام پوپ و منتعصب تلخ مزاج / اسکار وایت موسکارلا، ترجمه: هدیه ربهی • «قصص سده‌امی» و «دقده»، دو اصطلاح ناشناخته در دیوان خاقانی / سید محسن حسینی وردنهجانی • سفینه پریحجر: معرفی اثری از قرن هشتم / فرزانه شکراللهی • نثر فارسی، جلد پنجم از تاریخ ادبیات فارسی / مجتهدین کیمانی • درباره یک سرت اهنی در تصحیح کتاب سلسله العارفین و تذکره الصدیقین / عارف نوشاهی • شرح آداب خط: درباره تصحیح رساله سلطان علی مشهدی / علیزما مانسی‌زاد • تأملی در جنگ علی بن احمد، زمان تدوین و متن چاپی آن / فرزاد حفیظ • ریشه‌شناس چه می‌کند؟ (۱۳): کمک خوارستن از متون ویدی برای اشتقاق فارسی / سید احمدرضا قاسمی‌نژاد • تأثیر و تأثر منابع سامی و مطالعات ساسانی: یک رویکرد نو / نیما جمال • آثار لطفی احمد افندی / نسرته صالحی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
مطبع: مرکز اسناد و کتابخانه ملی
تهران - خیابان ولیعصر
پلاک ۱۰۱

۹۴ - ۹۵

فصلنامه اطلاع‌رسانی در حوزه نقد و تصحیح متون،
نسخه‌شناسی و ایران‌شناسی

دوره سوم، سال ششم، شماره یکم و دوم
بهار - تابستان ۱۴۰۰ [انتشار: زمستان ۱۴۰۱]

صاحب امتیاز:

مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب

مدیر مسئول و سردبیر: اکبر ایرانی

معاون سردبیر و سروراستار: مسعود راستی‌پور

مدیر داخلی: یونس تسلیمی پاک

طراح جلد: محمود خانی

چاپ دیجیتال: میراث

نشانی مجله:

تهران، خیابان انقلاب اسلامی، بین خیابان دانشگاه و
ابوریحان، ساختمان فروردین (شماره ۱۱۸۲)، طبقه دوم.

شناسه پستی: ۱۳۱۵۶۹۳۵۱۹

تلفن: ۶۶۴۹۰۶۱۲

دورنگار: ۶۶۴۰۶۲۵۸

www.mirasmaktoob.ir
gozresh@mirasmaktoob.ir

بها: ۶۰۰،۰۰۰ ریال

روی جلد: صفحه انجامه نسخه اصلی دیوان
سلطان حسین میرزا بن منصور بن بایقرا (حک. ۸۷۳-
۹۱۱ق)، کتابت‌شده برای خود او و شامل مجموعه‌ای
از بهترین نمونه‌های نسخه‌آرایی. در تصویر روی
جلد، افزون بر انجامه (به نستعلیق سلطان‌علی مشهدی،
مورخ ۸۹۷ق در هرات) نگاره‌ای بی‌رقم ترسیم شده که
باید اثر یکی از استادان دستگاه سلطان‌حسین میرزا
باشد. حاشیه نسخه با افشان زر آراسته شده که در
بخش پایین، تشعیرسازی هم بر آن اجرا شده‌است.
هم افشانگری و هم تشعیرسازی نسخه از کهن‌ترین
نمونه‌های شناخته‌شده است.

فهرست

سرشن

سنگ زیرین آسیای تحقیق..... ۳-۴

بسمتد

یک تحوّل آوایی محدود در زبان فارسی / علی‌اشرف صادقی..... ۵-۷

فردوسی در بارگاه سلیمان؟ / ابوالفضل خطیبی، امیر ارغوان..... ۸-۱۷

اقتباس مآلصدرا از المباحث المشرقیة فخر رازی در اسفار / بیسیل یونماریاژ؛ ترجمه: سعید انواری، مریم

مهدوی مزده..... ۱۸-۳۵

دو بیت نویافته از رودکی در یک کتاب عروض و بلاغت تازه‌یاب از پایان قرن هفتم هجری /

سید محمدحسین حکیم..... ۳۶-۴۳

کتابخانه سلطنتی محمدظاهر شاه و فهرست‌نویسی نسخ خطی آن / معصومه نظری..... ۴۴-۵۳

برگ‌های آغازین شاهنامه حاجی قوام‌الدین حسن وزیر / امیر ارغوان..... ۵۴-۸۳

آرتور اوپهام پوپ و متعصّب تلخ‌مزاج / اسکار وایت موسکارلا؛ ترجمه: هدیه رهبری..... ۸۴-۹۰

«قصب سه‌دامنی» و «دهنه»، دو اصطلاح ناشناخته در دیوان خاقانی / سید محسن حسینی وردنجانی..... ۹۱-۹۴

سفینه پریحر؛ معرفی اثری از قرن هشتم / فرزانه شکراللهی..... ۹۵-۹۹

نقد و بررسی

نثر فارسی، جلد پنجم از تاریخ ادبیات فارسی / مجدالدین کیوانی..... ۱۰۰-۱۱۱

درباره یک سرقت ادبی در تصحیح کتاب سلسله العارفین و تذکرة الصّدیقین / عارف نوشاهی..... ۱۱۲-۱۱۴

شرح آداب خط؛ درباره تصحیح رساله سلطان علی مشهدی / علیرضا هاشمی‌زاد..... ۱۱۵-۱۲۱

تأملی در جنگ علی بن احمد، زمان تدوین و متن چاپی آن / فرزام حقیقی..... ۱۲۲-۱۳۳

پژوهش‌های وابسته

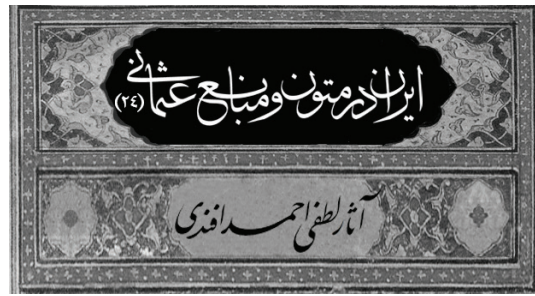
ریشه‌شناس چه می‌کند؟ (۱۳)؛ کمک خواستن از متون ویدی برای اشتقاق فارسی / سید احمدرضا

قائم‌مقامی..... ۱۳۴-۱۴۲

تأثیر و تأثر منابع سامی و مطالعات ساسانی؛ یک رویکرد نو / نیما جمالی..... ۱۴۳-۱۴۹

ایران در متون و منابع عثمانی (۲۴)

آثار لطفی احمد افندی / نصرالله صالحی..... ۱۵۰-۱۵۱

نصرالله صالحی

زندگی

لطفی احمد افندی در ۱۸۱۷/۱۲۳۱ در اسلامبول به دنیا آمد و در همین شهر به تحصیل پرداخت. او مدّت کوتاهی در مهندس‌خانه بّری همایون به کار پرداخت و سپس در مدرسه عمجه‌زاده به‌عنوان مدرّس مشغول به تدریس شد. در ۱۲۵۳/۱۸۳۱ در مطبوعه روزنامه رسمی تقویم وقایع مشغول به کار شد. به‌علت تسلّط به زبان فارسی، در برخی مأموریت‌ها، مترجم زبان فارسی بود (Cemâleddin, 2003: 110). در ۱۲۶۱/۱۸۴۵ به ویدن و نیش مأموریت یافت و بعد از بازگشت به اسلامبول مدرّس مکتب طبّیه شد. سپس به‌عنوان عضو مجلس معارف منصوب شد. در ۱۲۸۱/۱۸۶۵ به‌جای احمد جودت‌پاشا، به‌عنوان بیست‌وهشتمین وقایع‌نویس، به مقام وقایع‌نویسی منصوب شد (بروسه‌لی محمدطاهر، ۱۳۴۲: ۱۳۷/۳). در ۱۳۰۵/۱۸۸۷ به مقام قاضی عسکری رسید و بعد از آن عضو شورای دولت گردید و سرانجام در ۱۳۲۵/۱۹۰۷ در اسلامبول درگذشت (Öztürk, 2015: 210). لطفی احمد افندی از دولت‌مردان علم و ادب عثمانی بود. او مورّخ، ادیب و دانشمند جامع‌الاطراف بود. در کنار مشاغل و مناصب مهم سیاسی و اجرایی، آثار مهمّی در حوزه‌های مختلف به رشته تحریر درآورده است.

۵۱. تاریخ لطفی

مهم‌ترین اثر لطفی پاشا، تاریخ اوست که به‌عنوان ذیل

تاریخ جودت در هشت جلد تألیف کرده است. این اثر، حاوی رویدادهای سال‌های ۱۲۴۱-۱۲۹۶/۱۸۲۵-۱۸۷۹ است. مجلّدات تاریخ لطفی بارها چاپ شده است. عبدالرحمن شرف که بعد از مشروطیت به‌عنوان آخرین وقایع‌نویس منصوب شد، چهار جلد پایانی تاریخ لطفی را که به‌صورت دستنویس بود، در کتابخانه بیلدز یافت و به همراه مجلّدات قبلی در هشت جلد در ۱۳۲۸ قمری به چاپ رساند (Agah Sirri Levend, 1984: 387).

تنها در جلد‌های ۲، ۵ و ۶ تاریخ لطفی مطالب مهمّی درباره ایران آمده است. بدین شرح:

ج ۲: مأموریت طبّی افندی به سفارت ایران (۲۰/۲)؛ تعیین ملا محمدشریف شیروانی به‌عنوان سفیر موقت دولت ایران در در سعادت^۱ (۲۰/۲)؛ متن سند معاهده منعقد در اسلامبول بین سفیر اعزامی ایران و رئیس‌الکتاب عثمانی که دارای مقدمه، سه ماده و خاتمه است (۲۱/۲-۲۰)؛ متن دستورالعملی که به طبّی افندی هنگام عزیمت به ایران داده شده است (۲۳/۲-۲۲)؛ بازگشت سفیر ایران (۲۳/۲)؛ متن نامه همایون به فتحعلی‌شاه که توسط طبّی افندی ارسال شده است (۲۳۴/۲-۲۳۲)؛ متن نامه همایون به فتحعلی‌شاه

۱. این سفیر بلافاصله بعد از کشته شدن گریبایدوف در تهران، به‌صورت مخفیانه در شعبان ۱۲۴۴ به اسلامبول اعزام شد تا با دولت عثمانی که در آن ایام در جنگ با روسیه بودند، پیمان نظامی منعقد کند (نک. کلاتری، ۱۵۴).

- Mehmed Cemâleddin (2003). *Osmanlı Tarih ve Müverrihleri -Âyîne-i Zurefâ-*. Haz: Mehmet Arsalan. İstanbul: Kitabevi.
- Öztürk, Necdet (2015). *Imparatorluk Tarihinin Kalemli Muhafızları Osmanlı Tarihçileri*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

که در سال ۱۲۴۵ توسط سفیر ایران (ملاً محمدشریف) ارسال شده است (۲۳۵-۲۳۶/۲).

ج ۵: ورود سفیر ایران، خدادادخان، به اسلامبول برای اعلام درگذشت فتحعلی شاه و جلوس محمدشاه به سلطنت (۱۱/۵-۱۲)؛ بازگشت سفیر ایران (۵۳/۵).

ج ۶: ورود سفیر ایران، عبدالحسین خان، به اسلامبول و دیدار او به همراه سفیر سابق، میرزا جعفرخان، با صدر اعظم خسروپاشا و دیگر وکلای دولت عثمانی و تقدیم نامه شاهی (۵۶/۶-۵۷).

در اسناد ایران، درباره موضوعات ذکر شده آگاهی اندکی وجود دارد، به ویژه درباره سفارت بسیار مهم ملاً محمدشریف شیروانی، که در مقطع زمانی بسیار حساس و مهمی به اسلامبول اعزام شد، اسنادی در اختیار نیست. به همین علت، اطلاعات تاریخ لطفی درباره این موضوع بسیار ارزشمند است. درباره سفارت فوق، مقاله ای به قلم کلانتری انتشار یافته که بیش تر متکی به داده های تاریخ لطفی است. در مجموع، تاریخ لطفی برای آگاهی از تاریخ روابط ایران و عثمانی در اواخر دوره فتحعلی شاه و اوایل دوره محمدشاه دارای اهمیّت است. به ویژه اسناد و داده های تاریخ لطفی درباره رفت و آمد سفرا و نامه های مبادله شده ارزشمند است.

منابع

- بروسه لی، محمدطاهر (۱۳۴۲ قمری). عثمانلی مؤلفری. استانبول: مطبعة عامره.
- تاریخ نگاری و مورّخان عثمانی (۱۳۹۱). ترجمه نصرالله صالحی. تهران: پژوهشکده تاریخ اسلام.
- کلانتری، یحیی. «سفارت نافرجام حاجی ملاً محمد شریف شیروانی یا گوشه ای از مناسبات ایران و عثمانی در اواسط قرن سیزدهم». نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ش ۱۲۸ و ۱۲۹.
- لطفی احمد افندی (۱۳۲۸ ق). تاریخ لطفی. ناشری: عبدالرحمن شرف، در سعادت: صباح مطبعه سی.
- Agah Sırrı Levend (1984). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Table of Contents

Editorial

Shouldering the Responsibility for Scholarship	3-4
--	-----

Articles

On a Specific Phonetic Change in the Persian Language / Ali Ashraf SADEGHI	5-7
Ferdowsi in the Court of Solomon? / Abolfazl KHATIBI, Amir ARGHAVAN	8-17
Şadrā's Use of Fakhr al-din Rāzī's <i>al-Mabāḥith al-Mashriqiyya</i> in the <i>Asfār</i> / Cécile BONMARIAGE; Translated by Saeed ANVARI, Maryam MAHDAVI MAZDEH	18-35
Two Newly-Found Couplets from Rūdakī in a Newly-Discovered Book on Prosody and Rhetoric from the Late Seventh Century AH / Seyyed MohammadHosein HAKIM	36-43
The Royal Library of Muhammad Zāhir Shāh and Cataloguing its Manuscripts / Masumeh NAZARI	44-53
First Pages of the <i>Shahname</i> of Qawām al-dīn Hasan-i Wazīr / Amir ARGHAVAN	54-83
The Pope and the Bitter Fanatic / Oscar White MUSCARELLA; Translated by Hedyeh RAHBARI	84-90
<i>Qaṣab-i Si Dāmanī</i> and <i>Dah-Nuh</i> , Two Obscure Expressions in Xāqānī's Collection of Poetry / Seyyed Mohsen HOSEYNI VARDANJANI.....	91-94
<i>Safīna-yi Pur Bahr</i> (an Anthology of Opuses); a Review of a Book from the Eighth Century AH / Farzaneh SHOKROLLAHI	95-99

Reviews and Critiques

<i>Persian Prose</i> , Fifth Volume of <i>A History of Persian Literature</i> / Majdoddin KEYVANI	100-111
On Plagiarism in the Edition of <i>Silsilat al-'arīfīn wa Taḍkirat al-Şiddīqīn</i> / Arif NAUSHAHI.....	112-114
<i>Sharḥ-i Ādāb-i Khat</i> (A Commentary on the Principles of Calligraphy); On the Edition of Sulṭān 'Alī-yi Mašhadī's Treatise / AliReza HashemiNejad	115-121
Reflecting on <i>Jung-i 'Alī Ibn-i Aḥmad</i> (an Anthology Compiled by 'Alī Ibn-i Aḥmad): the Date of Compilation and the Published Text / Farzam HAGHIGHI.....	122-133

Essays on Research

What Does an Etymologist Do? (13); Drawing On the Vedic Texts for the Etymology of the Persian Language / Seyyed AhmadReza QAEMI MAQAMI	134-142
The Interplay Between Semitic Sources and Sasanian Studies: a New Approach / Nima JAMALI.....	143-149

Iran in Ottoman Texts and Sources (24)

Works of Lütfi Ahmed Efendi / Nasrollah SALEHI	150-151
--	---------